

MAŁGORZATA DURAJ*, ANDRZEJ SZYTUŁA**

WŁASNOŚCI MAGNETYCZNE I EFEKT
MAGNETOKALORYCZNY W ZWIĄZKACH $R_{1-x}R'_xMn_2Ge_2$ MAGNETIC PROPERTIES AND MAGNETOCALORIC
EFFECT OF $R_{1-x}R'_xMn_2Ge_2$ COMPOUNDS

Streszczenie

W artykule omówiono własności magnetyczne i efekt magnetokaloryczny układu $Sm_{1-x}Gd_xMn_2Ge_2$ dla $0 \leq x \leq 0,15$. Związek $SmMn_2Ge_2$ w temperaturze Néela T_N (~400 K) porządkuje się antyferromagnetycznie, poniżej temperatury $T_C = 341$ K pojawia się ferromagnetyczna faza ukośna. Wraz z obniżaniem się temperatury obserwujemy dwa przejścia metamagnetyczne: F2–AF1 w $T_2 = 153$ K oraz AF1–F1 w $T_1 = 106$ K. Otrzymane maksymalne wartości zmian entropii $|\Delta S_m|$ dla $SmMn_2Ge_2$ wynoszą: $1,5 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ w temperaturze T_1 oraz $2,0 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ w temperaturze T_2 . Wartość MCE rośnie wraz ze wzrostem zawartości Gd, $|\Delta S_m(T_1)| = 3,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$, natomiast wartość $|\Delta S_m(T_2)|$ zmienia się nieznacznie.

Słowa kluczowe: efekt magnetokaloryczny, magnetyczne przejścia fazowe

Abstract

The magnetic and magnetocaloric properties of $Sm_{1-x}Gd_xMn_2Ge_2$ compounds with $0 \leq x \leq 0.15$ have been studied. $SmMn_2Ge_2$ is antiferromagnetic below the Néel temperature T_N (~400 K). Further cooling leads to canted ferromagnetic phase below $T_C = 341$ K. With decreasing temperature two metamagnetic phase transitions are observed: F2–AF1 at $T_2 = 153$ K and AF1–F1 at $T_1 = 106$ K. The maximum values of magnetic entropy change $|\Delta S_m|$ are found to be $1.5 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ at T_1 and $2.0 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ at T_2 in $SmMn_2Ge_2$. The MCE is found to increase with Gd concentration, $|\Delta S_m(T_1)| = 3.3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$, while $|\Delta S_m(T_2)|$ is slightly enhanced.

Keywords: magnetocaloric effect, magnetic phase transitions

* Dr inż. Małgorzata Duraj, Instytut Fizyki, Wydział Fizyki, Matematyki i Informatyki Stosowanej, Politechnika Krakowska.

** Prof. dr hab. Andrzej Szytuła, Instytut Fizyki, Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej, Uniwersytet Jagielloński.

1. Wstęp

Efekt magnetokaloryczny (MCE) definiuje się jako ogrzewanie lub chłodzenie materiałów magnetycznych spowodowane umieszczeniem ich w polu magnetycznym. Efekt ten, znany od lat jako rozmagnesowanie adiabatyczne, wykorzystywano do uzyskiwania temperatur poniżej 1 K, jednakże zjawisko to stanowi tylko jedno z możliwych praktycznych zastosowań efektu magnetokalorycznego w układach magnetycznych.

Efekt magnetokaloryczny jest własnością, którą wykazują wszystkie materiały magnetyczne. Wynika on ze sprzęgania podsięci magnetycznej pod wpływem działania zewnętrznego pola magnetycznego, co powoduje zmianę wkładu magnetycznego w całkowitą entropię ciała stałego. W związku z tym w ostatnich latach prowadzone są intensywne badania, które mają na celu znalezienie odpowiednich związków na aplikacje w postaci nowych chłodziarek magnetycznych. W szczególności interesujące własności i znaczne wartości MCE zaobserwowano w związkach międzymetalicznych na bazie ziem rzadkich i metali przejściowych, takich jak: fazy Lavesa RM_2 (gdzie R – lantanowce, M = Al, Co, Ni), $Gd_5(Si_{1-x}Ge_x)_4$, $Mn(As_{1-x}Sb_x)$, $MnFe(P_{1-x}As_x)$, $La(Fe_{13-x}Si_x)$ [1]. Gadolin wykazuje jeden z największych znanych efektów magnetokalorycznych, a znalezienie gigantycznego MCE w związku $Gd_5Si_2Ge_2$ oraz kilku innych rodzinach układów magnetycznych daje możliwość zastosowania tych materiałów w procesach chłodzenia w temperaturze pokojowej [2].

Efekt magnetokaloryczny badany jest jako izotermiczna zmiana entropii magnetycznej ΔS_m lub adiabatyczna zmiana temperatury ΔT_{ad} materiału magnetycznego, występująca pod wpływem przyłożonego zewnętrznego pola magnetycznego

$$\Delta S_m(T, \Delta H) = \int_{H_1}^{H_2} \left(\frac{\partial M(T, H)}{\partial T} \right)_H dH \quad (1)$$

$$\Delta T_{ad}(T, \Delta H) = - \int_{H_1}^{H_2} \left(\frac{T}{C(T, H)} \right)_H \left(\frac{\partial M(T, H)}{\partial T} \right)_H dH \quad (2)$$

- Jeżeli zmiana magnetyzacji z temperaturą jest ujemna $(\partial M / \partial T)_H < 0$, tak jak w wypadku typowych ferromagnetyków, to zgodnie z równaniami (1) i (2) adiabatyczna zmiana temperatury ΔT_{ad} powinna być dodatnia, natomiast izotermiczna zmiana entropii magnetycznej ΔS_m powinna być ujemna dla dodatniego przyrostu natężenia pola $\Delta H > 0$. Zjawisko to nazywa się prostym efektem MCE i oznacza ogrzewanie się próbki, jeżeli zewnętrzne pole magnetyczne przykładane jest adiabatycznie.
- Jeżeli zmiana magnetyzacji z temperaturą okaże się dodatnia $(\partial M / \partial T)_H > 0$, występuje efekt przeciwny: $\Delta S_m > 0$ i $\Delta T_{ad} < 0$, a proces nazywany jest odwrotnym efektem MCE. Próbka ochładza się pod wpływem przyłożonego adiabatycznie zewnętrznego pola magnetycznego. Odwrotny MCE był obserwowany w antyferromagnetykach i ferrimagnetykach: $MnBr_4H_2O$, $Yb_3Fe_5O_{12}$, $Ni_{50}Mn_{34}In_{16}$, $CoMnSi$, $Mn_{1.82}V_{0.18}Sb$ [3].

Badania związków magnetycznych wykazujących efekt magnetokaloryczny prowadzone są nie tylko ze względów aplikacyjnych, ale również w aspekcie eksperymentalnym i teoretycznym, gdyż dotyczą takich zagadnień fizyki ciała stałego, jak magnetyzm i teoria przejść fazowych. W szczególności wyznacza się wartości MCE w związkach międzymetalicznych na bazie ziem rzadkich i metali przejściowych, gdzie uzyskane wyniki pozwalają wnioskować o oddziaływaniach magnetycznych podsięci ziemi rzadkiej z podsięcią metali 3d. Szczególnie interesujące są układy typu RT_2X_2 (gdzie R – ziemia rzadka,

T – metal *d*-elektronowy, X – Si, Ge) ze względu na występujące magnetyczne przejścia fazowe typu porządek–porządek. Gigantyczny efekt magnetokaloryczny zaobserwowano w ErRu_2Si_2 , towarzyszący metamagnetycznemu przejściu fazowemu antyferro–ferromagnetyk w temperaturze 5,5 K. Uzyskane wartości izotermicznej zmiany entropii ΔS_m i adiabatycznej zmiany temperatury ΔT_{ad} wynoszą, odpowiednio: 19,3 J/kgK oraz 15,9 K w polach magnetycznych do 7 T [4].

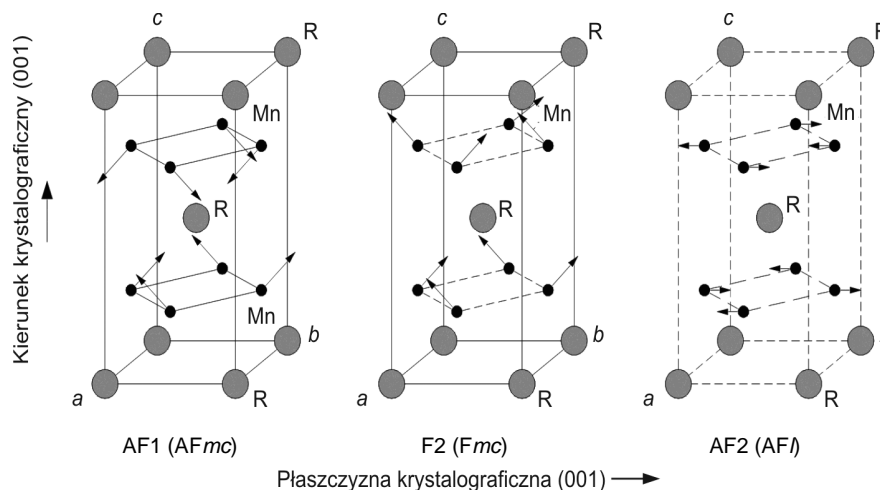
2. Struktura krystaliczna i własności magnetyczne międzymetalicznych związków ziem rzadkich $\text{R}_{1-x}\text{R}'_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$

Międzymetaliczne związki typu $\text{R}_{1-x}\text{R}'_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ (R, R' – ziemia rzadka, X – Si, Ge) krystalizują w tetragonalnej przestrzennie centrowanej strukturze typu ThCr_2Si_2 (I4/mmm), tworzącej płaszczyzny atomowe prostopadłe do tetragonalnej osi *c*. Płaszczyzny te, ułożone wg sekwencji R–X–Mn–X–R–X–Mn–X–R, tworzą strukturę warstwową, która ma istotny wpływ na magnetyczne właściwości tych związków. Cechą charakterystyczną tych związków jest występowanie dalekozasięgowego uporządkowania w podsieci manganowej, utrzymującego się w stosunkowo wysokich temperaturach (300–400 K) i to niezależnie od wielkości momentu magnetycznego zlokalizowanego na atomie ziemi rzadkiej. Dotychczasowe badania magnetometryczne i neutronograficzne pozwalają stwierdzić, że wartość całkowitego momentu magnetycznego zlokalizowanego na manganie zawiera się w przedziale (2,4–3,3) μ_B , a międzypłaszczyznowe i wewnątrzpłaszczyznowe oddziaływanie w podsieci Mn silnie zależy od międzyatomowej odległości $R_{\text{Mn-Mn}}^a$ atomów manganu w płaszczyźnie (001) (lub parametru *a* komórki elementarnej) [5].

Na rysunku 1 pokazano wybrane typy struktur magnetycznych występujących w podsieci manganu w związkach $\text{R}_{1-x}\text{R}'_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ (R, R' – ziemia rzadka). Struktura AF2 jest kolinearnym uporządkowaniem antyferromagnetycznym występującym poniżej temperatury Néela. Uporządkowanie F2 reprezentuje ferromagnetyczną ukośną strukturę (*canted*), która może być zarówno współmierna, jak i niewspółmierna. AF1 jest typem struktury ukośnej antyferromagnetycznej (współmiernej lub niewspółmiernej). Uporządkowania typu F2 i AF1 są najczęściej analizowane za pomocą składowych momentu magnetycznego: wewnątrzpłaszczyznowego μ_{ab} , w płaszczyźnie atomów Mn oraz międzypłaszczyznowego μ_c wzdłuż osi *c*.

Kryteria występowania danego typu uporządkowania magnetycznego sformułowano następująco [5–8]:

- $R_{\text{Mn-Mn}}^a > 0,286 \text{ nm}$ ($a > 0,405 \text{ nm}$), uporządkowanie wewnątrzpłaszczyznowe ma charakter antyferromagnetyczny, międzypłaszczyznowe – ferromagnetyczny,
- $2,82 \text{ \AA} < R_{\text{Mn-Mn}}^a < 0,285 \text{ \AA}$ ($0,399 \text{ nm} < a < 0,404 \text{ nm}$), obydwa oddziaływania, wewnątrzpłaszczyznowe i międzypłaszczyznowe, są antyferromagnetyczne,
- $R_{\text{Mn-Mn}}^a < 0,282 \text{ nm}$ ($a < 0,3995 \text{ nm}$), uporządkowanie wewnątrzpłaszczyznowe ma charakter antyferromagnetyczny, międzypłaszczyznowe – ferromagnetyczny,
- krytyczna wartość $R_{\text{Mn-Mn}}^a$, przy której obserwuje się metamagnetyczne przejście fazowe AF1–F2 w temperaturze T_2 w podsieci manganu, zawiera się w przedziale 0,285–0,286 nm (stała sieci $0,404 < a < 0,405 \text{ nm}$).

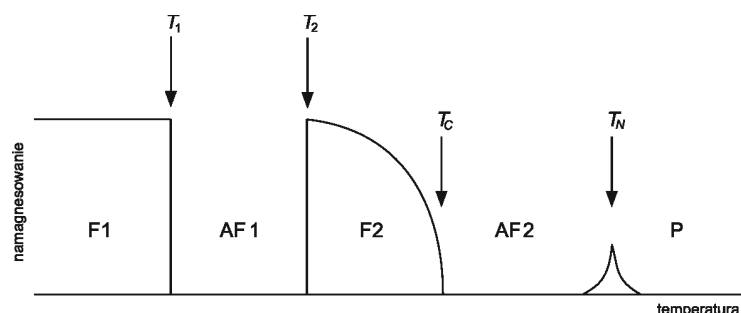

Rys. 1. Magnetyczne typy uporządkowania podsieci Mn występujące w związkach typu $R_{1-x}R'_xMn_2Ge_2$ wyznaczone na podstawie pomiarów neutronograficznych [4–6]

Fig. 1. The magnetic structures of the Mn sublattice in the $R_{1-x}R'_xMn_2Ge_2$ compounds from neutron diffraction study [4–6]

W układach $R_{1-x}R'_xMn_2Ge_2$, w których na atomie ziemi rzadkiej występuje zlokalizowany moment magnetyczny, obserwuje się na ogół dwie krytyczne temperatury. Temperaturę wyższą $T_{C,N}$, w której następuje porządkowanie się momentów magnetycznych w podsieci manganu, oraz niższą T_1 , w której porządkują się momenty magnetyczne obu podsieci: ziemi rzadkiej i manganu. Dla „lekkich” ziem rzadkich podsieci mają tendencję do porządkowania się ferromagnetycznie, natomiast w związkach z „ciężkimi” ziemiami rzadkimi podsieć Mn i podsieć R porządkują się antyferromagnetycznie. Obecność konkurencyjnych oddziaływań typu Mn–Mn, R–R, R–Mn jest przyczyną powstawania w niskich temperaturach skomplikowanych struktur magnetycznych.

Na rysunku 2 przedstawiono w sposób schematyczny sekwencję faz magnetycznych występującą w związku $SmMn_2Ge_2$, jak również w izostrukturnalnych układach $Sm_{1-x}R'_xMn_2Ge_2$ (R' –Gd, Y) [8]. Poniżej temperatury Néela T_N (~400 K) występuje antyferromagnetyczna kolinearna struktura typu AF2, a moment magnetyczny Mn ma tylko antyferromagnetyczną składową w płaszczyźnie (001). Wraz z obniżaniem się temperatury (T_C ~300 K) pojawia się ferromagnetyczne uporządkowanie F2 typu *canted*. Moment magnetyczny atomu manganu ma w tej fazie dwie składowe: ferromagnetyczną wzdłuż kierunku (001) oraz składową antyferromagnetyczną w płaszczyźnie (001) Mn. Jeżeli odległość Mn–Mn w płaszczyźnie (001) bliska jest wartości krytycznej 0,286(5) nm, to wówczas w związkach w temperaturze T_2 obserwuje się metamagnetyczne przejście fazowe typu AF1–F2. Przejście fazowe AF1–F2 może być wywoływane każdym czynnikiem wpływającym na zmianę parametrów sieci krystalicznej, a więc zmianą temperatury, zmianą składu x lub zewnętrznym ciśnieniem hydrostatycznym. Faza typu AF1 występuje w zakresie temperatur $T_1 < T < T_2$. W tej fazie obydwie składowe momentu magnetycznego atomu manganu: wzdłuż kierunku (001) oraz w płaszczyźnie (001), są uporządkowane antyferromagnetycznie.

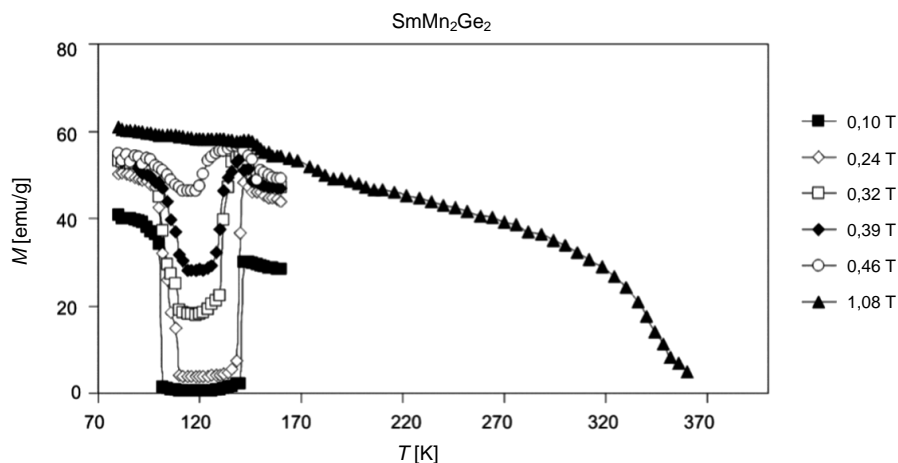
Rys. 2. Sekwencja faz magnetycznych występująca w związku SmMn_2Ge_2 oraz w izostrukuralnych związkach $\text{R}_{1-x}\text{R}'_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ (R, R' – ziemia rzadka): P – faza paramagnetyczna, AF2 – kolinearne uporządkowanie antyferromagnetyczne, F2 – ferromagnetyczne uporządkowanie typu *canted*, AF1 – antyferromagnetyczne uporządkowanie typu *canted*, F1 – ferromagnetyczne uporządkowanie występujące w podsięci ziemi rzadkiej (Sm) i w podsięci Mn [5–9]

Fig. 2. The magnetic phase sequence for SmMn_2Ge_2 and $\text{R}_{1-x}\text{R}'_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ (R, R' – rare earths) compounds: P – paramagnetic phase, AF2 – antiferromagnetic collinear structure, F2 – canted ferromagnetic structure, AF1 – canted antiferromagnetic structure, F1 – reentrant ferromagnetic phase of Mn and Sm sublattice [5–9]

Kolejne przejście metamagnetyczne z fazy AF1 do fazy F1 obserwowane jest poniżej temperatury przejścia rzędu $T_1 \approx 100$ K i prowadzi do porządkowania się również podsięci ziemi rzadkiej. Poniżej temperatury 100 K struktura magnetyczna związków staje się bardziej skomplikowana i zależy od rodzaju ziemi rzadkiej tworzącej związek.

Wartości momentu magnetycznego atomów manganu wyznaczone z pomiarów neutronograficznych [5–8] w temperaturze 2 K wynoszą: składowa momentu magnetycznego w płaszczyźnie (001) jest rzędu $\mu_a \approx (2,13\text{--}2,40) \mu_B$ i jej wartość niewiele zmienia się wraz ze zmianą temperatury, aż do temperatury Néela T_N składowa momentu magnetycznego równoległa do osi c (001) jest rzędu $\mu_c \approx (1,80\text{--}2,14) \mu_B$ i szybko maleje do zera, gdy temperatura zbliża się do temperatury T_C przejścia z fazy F2 $\rightarrow$ AF2. Wartości całkowitego momentu magnetycznego zlokalizowanego na manganie zawierają się w przedziale 2,4–3,30 μ_B .

Temperatura Curie dla związku SmMn_2Ge_2 wynosi $T_C = 341$ K, natomiast parametry sieci krystalicznej wyznaczone z pomiarów rentgenograficznych w temperaturze pokojowej wynoszą, odpowiednio: $a = (0,4062 \pm 0,0001)$ nm, $c = (1,0895 \pm 0,0002)$ nm, $V = (0,1797 \pm 0,0005)$ nm³ [8]. Najmniejsza odległość pomiędzy atomami w płaszczyźnie manganu w temperaturze pokojowej wynosi $R_{\text{Mn-Mn}}^a = (0,2872 \pm 0,0001)$ nm i jest bliska odległości krytycznej 0,286(5) nm, przy której obserwuje się zmianę uporządkowania magnetycznego w podsięci manganu. Obniżanie temperatury poniżej T_C prowadzi do występowania przejścia fazowego AF1–F2 w temperaturze $T_2 = 153$ K. Kolejne przejście metamagnetyczne z fazy AF1 do fazy F1 obserwowane jest w temperaturze $T_1 = 106,5$ K i prowadzi do ferromagnetycznego porządkowania się również podsięci samarowej i manganowej. Przykładowe temperaturowe przebiegi namagnesowania próbki w polach z zakresu 0,10–1,08 T przedstawiono na rys. 3.

Rys. 3. Przykładowe przebiegi temperaturowej zależności namagnesowania próbki SmMn_2Ge_2 w polach magnetycznych z zakresu 0,10–1,08 T [8]

Fig. 3. Temperature dependence of the magnetization of SmMn_2Ge_2 compound measured for a field change of 0.10–1.08 T [8]

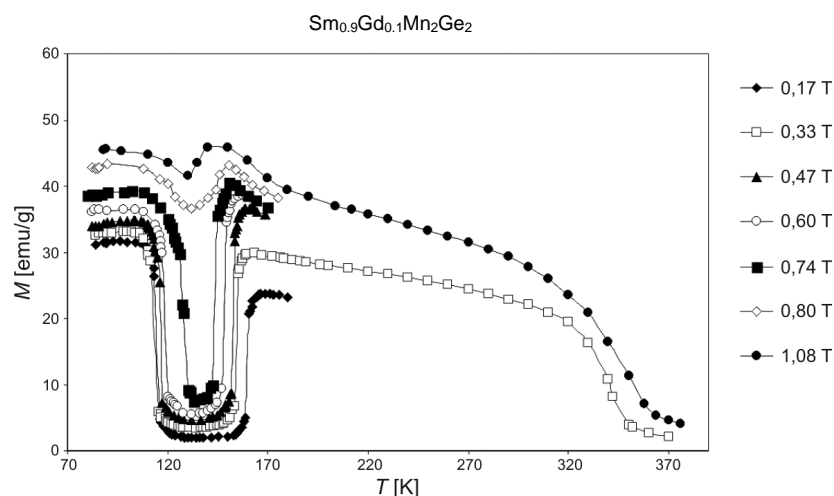
Badanie układu $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ daje informacje o wpływie zmian odległości międzyatomowych na własności obserwowanych przemian metamagnetycznych w podsiłki manganu i równocześnie w obszarze niskich temperatur o wpływie podsiłki ziemi rzadkiej na charakter przejścia w temperaturze T_1 . Promień atomowy gadolinu (0,1787 nm) jest znacznie mniejszy od promienia atomowego samaru (0,1852 nm), co powoduje, że zastępując atomy Sm atomami Gd (wzrost x), obserwujemy zmniejszanie się stałych sieci i objętości V komórki elementarnej.

W zakresie składów $0 \leq x \leq 0,6$ poniżej T_C występuje ferromagnetyczna faza F2, związana z uporządkowaniem momentów magnetycznych w podsiłki manganu, analogicznie jak w związku SmMn_2Ge_2 . Wraz ze wzrostem x maleje wartość temperatury przejścia T_1 oraz rośnie wartość temperatury T_2 , co powoduje zmniejszanie się zakresu występowania uporządkowania ferromagnetycznego F2, natomiast nie zmienia się metamagnetyczny charakter przejścia fazowego w temperaturze T_2 . Pełne omówienie diagramu fazowego (x, T) oraz (B, T) dla $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ w zakresie $0 \leq x \leq 1$ zawierają prace [8, 10]. Prowadzone pomiary namagnesowania w temperaturze 4,2 K i w polach do 4 T potwierdziły skomplikowany charakter uporządkowania w niskich temperaturach, będący konsekwencją występowania w próbkach dwóch rodzajów ziemi rzadkich. Ze względu na badanie efektu magnetokalorycznego zakres niskotemperaturowy nie jest dla nas interesujący.

Na rysunku 4 przedstawiono zależność temperaturową namagnesowania próbki $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ w polach magnetycznych z zakresu 0,17–1,08 T, natomiast w tab. 1 zestawiono parametry strukturalne oraz temperatury magnetycznych przejść fazowych w wybranych związkach $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ [8, 10]. Jak widać, pole magnetyczne rzędu 1 T jest wystarczające do wyindukowania metamagnetycznych przejść fazowych F1–AF1 i AF1–F2 w SmMn_2Ge_2 i $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$.

Materiały, w których obserwuje się przejścia fazowe pierwszego rodzaju, są szczególnie interesujące, ponieważ wykazują istotne zmiany entropii magnetycznej ΔS_m . Zmiana

entropii magnetycznej ΔS_m daje informacje o charakterze występujących przejść fazowych i magnetycznym uporządkowaniu związku. W artykule zostały wyznaczone wartości $\Delta S_m(T_1)$ i $\Delta S_m(T_2)$ na podstawie prezentowanych wyżej pomiarów magnetometrycznych polikrystalicznych próbek SmMn_2Ge_2 i $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$. Otrzymane wyniki porównano z wcześniejszymi wynikami ΔS_m uzyskanymi z równania Clapeyrona–Clausiusa na podstawie ciśnieniowych zależności T_1 i T_2 .

Rys. 4. Temperaturowa zależność namagnesowania próbki $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ w polach magnetycznych z zakresu 0,17–1,08 T [8]

Fig. 4. Temperature dependence of the magnetization of $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ compound measured for a field change of 0.17–1.08 T [8]

Tabela 1

Parametry strukturalne oraz temperatury magnetycznych przejść fazowych w układzie $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ [8]

	$x = 0$	$x = 0,10$	$x = 0,15$
a [nm]	0,4062(5)	0,4058(5)	0,4056(5)
c [nm]	1,0895(3)	1,0883(3)	0,0886(3)
c/a	2,681	2,682	2,684
V [nm ³]	0,1797(4)	0,1792(4)	0,1791(4)
$R_{\text{Mn-Mn}}^a$ [nm]	0,2872(3)	0,2869(3)	0,2868(3)
T_1 [K]	106,5	96	93
T_2 [K]	153	161	179
T_C [K]	341	340	338

3. Efekt magnetokaloryczny

Efekt magnetokaloryczny badany jest jako izotermiczna zmiana entropii magnetycznej ΔS_m lub adiabatyczna zmiana temperatury ΔT_{ad} materiału magnetycznego, występująca pod wpływem przyłożonego zewnętrznego pola magnetycznego.

W artykule wyznaczano MCE jako izotermiczną zmianę entropii magnetycznej ΔS_m , którą szacowano dla przejść fazowych pierwszego rodzaju w temperaturach T_1 i T_2 na podstawie magnetometrycznych pomiarów próbek SmMn_2Ge_2 i $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ wykonanych w polach magnetycznych z zakresu 0,10–1,08 T oraz w przedziale temperatur 78–400 K. Zgodnie z termodynamicznymi równaniami Maxwella

$$\Delta S_m(T, \Delta H) = \int_0^H \left(\frac{\partial M}{\partial T} \right)_H dH \quad (3)$$

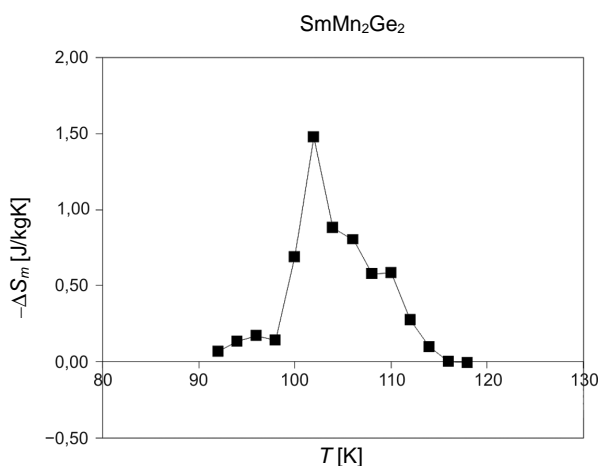
Do eksperymentalnego wyznaczania ΔS_m równanie (3) może być aproksymowane wyrażeniem

$$\Delta S_m(T, \Delta H) = \sum \frac{M_{i+1} - M_i}{T_{i+1} - T_i} \Delta H_i \quad (4)$$

gdzie M_{i+1} oraz M_i są wartościami namagnesowania próbki otrzymanymi w polu magnetycznym H_i w temperaturach – odpowiednio – T_{i+1} i T_i . Dokładność szacowanej wartości ΔS_m tą metodą jest rzędu 20%–30%.

3.1. SmMn_2Ge_2

Na rysunkach 5 i 6 przedstawiono otrzymane wyniki izotermicznej zmiany entropii magnetycznej dla związku SmMn_2Ge_2 w obszarze metamagnetycznych przejść fazowych zachodzących w temperaturach – odpowiednio – $T_1 = 106,5$ K i $T_2 = 153$ K. Dla przejścia F1–AF1 otrzymane wartości ΔS_m są ujemne (dodatni MCE) i osiągają wartość maksymalną $|\Delta S_m(T_1)| = 1,5 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ w temperaturze przejścia fazowego. Oznacza to, że przyłożenie pola magnetycznego zmniejsza wartość entropii magnetycznej przy przejściu do antyferromagnetycznej fazy AF1. W przejściu magnetycznym AF1–F2 w temperaturze T_2 obserwujemy

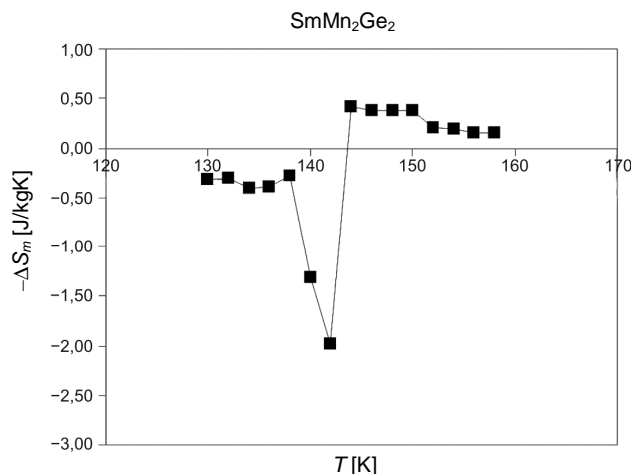

Rys. 5. Magnetyczna zmiana entropii ΔS_m w polach magnetycznych z zakresu 0,10–1,08 T dla związku SmMn_2Ge_2 w obszarze przejścia fazowego F1–AF1

Fig. 5. Magnetic entropy change ΔS_m in field change of 0.10–1.08 T for SmMn_2Ge_2 compound at the vicinity of the F1–AF1 magnetic phase transition

dodatnie zmiany entropii (ujemny MCE), wartość maksymalna wynosi $|\Delta S_m(T_2)| = 2,0 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$. Przejście fazowe w temperaturze T_2 związane jest ze zmianą uporządkowania w podsieci manganu, natomiast na wartość $\Delta S_m(T_1)$ w przejściu fazowym F1–AF1 mają wpływ obydwie podsieci: manganu i ziemi rzadkiej.

Rys. 6. Magnetyczna zmiana entropii ΔS_m w polach magnetycznych z zakresu 0,10–1,08 T dla związku SmMn_2Ge_2 w obszarze przejścia fazowego AF1–F2

Fig. 6. Magnetic entropy change ΔS_m in field change of 0.10–1.08 T for SmMn_2Ge_2 compound at the vicinity of the AF1–F2 magnetic phase transition

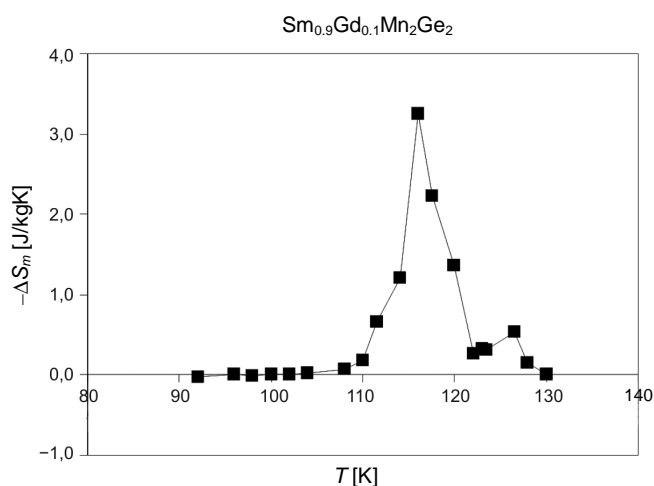
3.2. $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$

Podstawianie atomów Sm atomami Gd w zakresie $0 \leq x \leq 0,15$ powoduje zmniejszenie objętości komórki elementarnej badanego układu o wartość rzędu $0,5 \cdot 10^{-3} \text{ nm}^3$. Odległość wewnątrzplaszczynowa między atomami manganu w temperaturze pokojowej dla $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ wynosi $R_{\text{Mn-Mn}}^a = 0,2869 \text{ nm}$. Powoduje to zmianę występujących w związku temperatur przejść fazowych: temperatura T_1 maleje, temperatura T_2 wzrasta (tab. 1). Przejście fazowe w $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ z fazy antyferromagnetycznej AF1 do ferromagnetycznej F2 zachodzi w wyższej temperaturze $T_2 = 161 \text{ K}$ niż w próbce SmMn_2Ge_2 , ale dla tej samej odległości krytycznej $R_{\text{Mn-Mn}}^a \approx 0,286 \text{ nm}$ atomów Mn w płaszczyźnie c . Ten sam efekt obserwowano, zarówno dla składu $x = 0,15$, jak i dla próbki SmMn_2Ge_2 , w warunkach zewnętrznego ciśnienia hydrostatycznego [8–10].

Przejście fazowe F1–AF1 zachodzi w temperaturze $T_1 = 96 \text{ K}$, pole magnetyczne rzędu 1 T jest wystarczające do wyindukowania przejść metamagnetycznych z fazy antyferromagnetycznej do ferromagnetycznej. Jak pokazano w pracy [8], w wypadku próbki $\text{Sm}_{0.85}\text{Gd}_{0.15}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ do wymuszenia przejścia fazowego potrzebne są dużo silniejsze pola. Prawdopodobnie zastępowanie jonów samaru jonami gadolinu ma silny stabilizujący wpływ i na fazę antyferromagnetyczną AF1, i na fazę ferromagnetyczną F1.

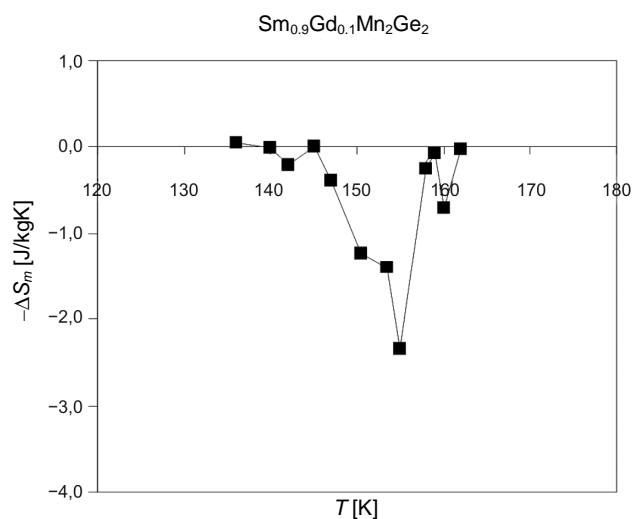
Na rysunkach 7 i 8 przedstawiono wyznaczone wartości magnetycznej zmiany entropii ΔS_m dla obydwu przejść fazowych pierwszego rodzaju w związku $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$. Dla przejścia w temperaturze T_1 otrzymane wartości ΔS_m są ujemne (dodatni MCE) i osiągają

wartość maksymalną $|\Delta S_m(T_1)| = 3,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$. Oznacza to, że wartość $|\Delta S_m(T_1)|$ rośnie przy zastępowaniu jonów samaru jonami gadolinu.

Rys. 7. Magnetyczna zmiana entropii ΔS_m w polach magnetycznych z zakresu 0,17–1,08 T dla związku $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ w obszarze przejścia fazowego F1–AF1

Fig. 7. Magnetic entropy change ΔS_m in field change of 0,17–1,08 T for $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ compound at the vicinity of the F1–AF1 magnetic phase transition

Rys. 8. Magnetyczna zmiana entropii ΔS_m w polach magnetycznych z zakresu 0,17–1,08 T dla związku $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ w obszarze przejścia fazowego AF1–F2

Fig. 8. Magnetic entropy change ΔS_m in field change of 0.17–1.08 T for $\text{Sm}_{0.9}\text{Gd}_{0.1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ compound at the vicinity of the AF1–F2 magnetic phase transition

W przejściu magnetycznym AF1–F2 obserwujemy dodatnie zmiany entropii (ujemny MCE), a wartość maksymalna zmian entropii wynosi $|\Delta S_m(T_2)| = 2,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$. Wyniki wskazują, że wartości ΔS_m związane z przejściem fazowym antyferro–ferromagnetyk w temperaturze T_2 zmieniają się nieznacznie przy zmianie składu z $x = 0$ do $x = 0,1$. Potwierdza to fakt, że w wysokich temperaturach, w których nie obserwuje się wpływu podsięci ziemi rzadkiej, przejście fazowe w podsięci manganu ma ten sam charakter.

4. Dyskusja wyników

Otrzymane wyniki można porównać z rezultatami ΔS_m otrzymanymi w pracy [8] na podstawie równania Clapeyrona–Clausiusa. Zgodnie z równaniem

$$\frac{dT_{F-AF}}{dp} = \frac{\Delta V}{\Delta S} \quad (5)$$

Znajomość współczynników dT_1/dP , dT_2/dP (zależności temperatur magnetycznych przejść fazowych od ciśnienia) oraz ΔV (zmian objętości komórki elementarnej w temperaturach przejść fazowych T_1 i T_2) pozwala oszacować wartości zmian entropii. Względna zmiana objętości komórki elementarnej, szacowana na podstawie temperaturowej zależności stałych sieci, w przejściach fazowych F1–AF1 i AF1–F2 jest rzędu $\Delta V/V \sim 0,3\%$ [8–10], natomiast wybrane wyniki pomiarów ciśnieniowych wykonanych dla próbek $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ ($0 \leq x \leq 0,15$) przedstawiono w tab. 2 [8–10].

Tabela 2

Temperatury magnetycznych przejść fazowych, wartości współczynników dT_1/dP , dT_2/dP oraz parametry punktów potrójnych (P_k , T_k) w układzie $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ [4–6]

	$x = 0$	$x = 0,10$	$x = 0,15$
T_1 [K]	106,5	96	93
T_2 [K]	153	161	179
dT_1/dP [K/GPa]	$-(170 \pm 20)$	$-(100 \pm 20)$	–
dT_2/dP [K/GPa]	$+(171 \pm 20)$	$+(188 \pm 20)$	$+(187 \pm 20)$
P_k [GPa]	$1,00 \pm 0,05$	$0,92 \pm 0,05$	$0,79 \pm 0,05$
T_k [K]	332 ± 2	330 ± 2	330 ± 2

Wartości ΔS_m wyliczone na podstawie równania (3) dla związku SmMn_2Ge_2 w obydwu przejściach fazowych wynoszą, odpowiednio: $|\Delta S_m(T_1)| = 2,4 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ w temperaturze T_1 i $|\Delta S_m(T_2)| = 2,6 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ w temperaturze T_2 . Wartości zmian entropii ΔS_m dla próbki $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ są – odpowiednio – równe: $|\Delta S_m(T_1)| = 3,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$, $|\Delta S_m(T_2)| = 3,0 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$. Wyniki ΔS_m otrzymane z relacji Maxwella oraz wyznaczone na podstawie równania Clapeyrona–Clausiusa zestawiono w tab. 3.

Otrzymana w niniejszym artykule na podstawie równania (4) zmiana entropii $\Delta S_m(T_1)$ dla próbki SmMn_2Ge_2 jest ujemna (rys. 6), zatem przyłożone pole magnetyczne zmniejsza wartość entropii w przejściu fazowym F1–AF1. Fakt ten może wynikać z magnetycznego przejścia ze stanu uporządkowanego do nieuporządkowanego w podsięci samaru w temperaturze T_1 oraz ze zmiany uporządkowania w podsięci manganu. Wartość maksymalna $|\Delta S_m(T_1)| = 1,5 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ jest zgodna z wynikiem $|\Delta S_m(T_1)| = 1,4 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ podanym

w pracy [11] oraz z wartością $|\Delta S_m(T_1)| = 0,65 \text{ JK}^{-1}\text{mol}^{-1}$ ($= 1,6 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$) w pracy [13]. W obydwu wypadkach badano efekt magnetokaloryczny w polach magnetycznych do 1 T.

Tabela 3

Wartości zmian entropii magnetycznej w przejściach fazowych pierwszego rodzaju w układzie $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$

	$\Delta S_m [\text{JK}^{-1}\text{kg}^{-1}]$ (na podstawie równania Maxwella)		$\Delta S_m [\text{JK}^{-1}\text{kg}^{-1}]$ (na podstawie równania Clapeyrona–Clausiusa)	
	T_1	T_2	T_1	T_2
SmMn_2Ge_2	-1,5	2,0	-2,4	2,6
$\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$	-3,3	–	-3,3	3,0
$\text{Sm}_{0,85}\text{Gd}_{0,15}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$	–	–	–	2,9

W przejściu fazowym AF1–F2 w temperaturze T_2 zmiany entropii są dodatnie, wartość maksymalna dla próbki SmMn_2Ge_2 wynosi $|\Delta S_m(T_2)| = 2,0 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ i jest większa od wartości $1,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ podawanej w pracach [11–13].

Dla związku $\text{Sm}_{0,9}\text{Gd}_{0,1}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ otrzymana wartość $|\Delta S_m(T_1)| = 3,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ jest dwukrotnie większa od wartości entropii w temperaturze T_1 dla SmMn_2Ge_2 , natomiast $|\Delta S_m(T_2)|$ zmienia się niewiele. W pracy [13] badano MCE dla układu $\text{Gd}_{1-x}\text{Sm}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ w polach magnetycznych do 5 T. Wzrost zawartości gadolinu w podsioci ziemi rzadkiej powodował wzrost wartości $\Delta S_m(T_1)$. W polach magnetycznych do 1 T obserwowana zmiana wynosiła od $\Delta S_m(T_1) \sim 0,75 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ dla SmMn_2Ge_2 do wartości $\Delta S_m(T_1) \sim 1,5 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ dla składu $\text{Gd}_{0,4}\text{Sm}_{0,6}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$. Wyniki $\Delta S_m(T_1)$ silnie zależały od pola magnetycznego, natomiast wartości $\Delta S_m(T_2)$ zależały od niego słabo, co może świadczyć o tym, że zmiany entropii w temperaturze T_2 przejścia fazowego związane są przede wszystkim ze zmianą uporządkowania w podsioci manganu.

Otrzymano dużą zgodność wyników ΔS_m szacowanych na podstawie równań Maxwella i Clapeyrona–Clausiusa (tab. 3), w szczególności w temperaturze przejścia fazowego T_1 . Wartości $|\Delta S_m(T_2)|$ wyznaczone w temperaturze T_2 przejścia magnetycznego AF1–F2 dla związków $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ ($0 \leq x \leq 0,15$) zawierają się w przedziale $2,0\text{--}3,0 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ i są wyższe od wartości $1,1 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ i $0,9 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ ($0,40 \text{ JK}^{-1}\text{mol}^{-1}$) prezentowanych w pracach [11, 13]. Warto podkreślić, że pokazana przez Kaneko [10] wartość ΔS_m (bez pola magnetycznego) związana z podsiocia Mn wynosi $+3,3 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$ dla związku $\text{La}_{0,3}\text{Y}_{0,7}\text{Mn}_2\text{Ge}_2$, w którym przejście AF1–F2 zachodzi w temperaturze $T_2 = 170 \text{ K}$ dla tej samej odległości krytycznej $R_{\text{Mn–Mn}}^a = 0,2869 \text{ nm}$.

W pracy [8] przedstawiono wyniki zmian entropii $|\Delta S_m(T_1)|$ i $|\Delta S_m(T_2)|$ w przejściach fazowych w temperaturze T_1 i T_2 dla próbki SmMn_2Ge_2 w funkcji zewnętrznego ciśnienia w zakresie $0\text{--}0,5 \text{ GPa}$. Wartość $|\Delta S_m(T_1)|$ rośnie prawie dwukrotnie przy wzroście ciśnienia o ok. $0,15 \text{ GPa}$, natomiast $|\Delta S_m(T_2)|$ nieznacznie maleje. W przejściu F1–AF1 w temperaturze T_1 entropia rosła od wartości $0,5 \text{ JK}^{-1}\text{mol}^{-1}$ ($1,2 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$) w ciśnieniu atmosferycznym do wartości $2 \text{ JK}^{-1}\text{mol}^{-1}$ ($4,92 \text{ JK}^{-1}\text{kg}^{-1}$) pod ciśnieniem $0,5 \text{ GPa}$. W temperaturze T_2 w przejściu AF1–F2 zmiany entropii były niewielkie (od wartości $0,4 \text{ JK}^{-1}\text{mol}^{-1}$ do wartości $0,5 \text{ JK}^{-1}\text{mol}^{-1}$).

Na podstawie diagramów fazowych (P , T) otrzymanych dla próbek SmMn_2Ge_2 [4, 5] oraz $\text{Sm}_{1-x}\text{Gd}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ ($x = 0,1, 0,15$) [8, 10] wiadomo, że wartości temperatur krytycznych

T_{kr} punktów potrójnych, odpowiadających zanikaniu występowania ferromagnetycznej fazy F2 w podsieci manganu, niewiele zmieniają się wraz ze zmianą składu (tab. 1). Wartość temperatury krytycznej T_{kr} , przy której zanika występowanie fazy ferromagnetycznej, wynosi ~ 330 K. Oznacza to, że wartość międzypłaszczyznowego oddziaływania wymiany w podsieci manganu ma we wszystkich badanych układach zbliżoną wartość. Zależność ciśnienia krytycznego P_{kr} jest zależnością liniową, o wartości współczynnika $|dP_{kr}/dx| = (1,4 \pm 0,1)$ GPa/(jedn. zm. składu) (tab. 2). Podstawienie w miejsce atomów Sm atomów Gd ($x = 0,1$) można zatem w wysokich temperaturach ($T > T_1$) traktować jako równoważne przyłożonemu ciśnieniu hydrostatycznemu rzędu 0,14 GPa.

Otrzymane w niniejszym artykule wartości $|\Delta S_m(T_1)|$ i $|\Delta S_m(T_2)|$ dla związku $SmMn_2Ge_2$ i $Sm_{0,9}Gd_{0,1}Mn_2Ge_2$ potwierdzają silny wpływ zarówno ciśnienia hydrostatycznego, jak i zmiany składu x na zmiany entropii w przejściu magnetycznym F1–AF1 oraz dużo słabszy wpływ na zmiany entropii $\Delta S_m(T_2)$ w przejściu magnetycznym związanym ze zmianą uporządkowania w podsieci manganowej.

Literatura

- [1] Gschneidner K.A. Jr., Pecharski V.K., Tsokol A.O., *Recent developments in magnetocaloric materials*, Rep. Prog. Phys. 68, 2005, 1479.
- [2] Tishin A.M., *Magnetocaloric effect: Current situation and future trends*, J. Magn. Magn. Mater. 316, 2007, 351.
- [3] von Ranke P.J. et al., *Understanding the inverse magnetocaloric effect in antiferro-and ferromagnetic arrangements*, Condens. Matter 21, 2009.
- [4] Samanta T., Das I., Banerjee S., *Giant magnetocaloric effect in antiferromagnetic $ErRu_2Si_2$ compound*, Appl. Phys. Lett. 91, 2007.
- [5] Szytuła A., [in:] Bushow K.H. J. (eds.), *Handbook of Magnetic Materials*, Vol. 6, Elsevier, Amsterdam 1991, 85.
- [6] Venturini G., Welter R., Ressouche E., Malaman B., *Neutron diffraction study of the ferromagnetic to antiferromagnetic transition in $La_{0,3}Y_{0,7}Mn_2Ge_2$ phenomenological description of the magnetic behaviour of Mn in $ThCr_2Si_2$ silicides and germanides*, J. Alloys Comp. 223, 1995, 101.
- [7] Dincer I., Elerman Y., Elmali A. et al., *Neutron diffraction study of the $La_{1-x}Pr_xMn_2Si_2$ ($x = 0.4, 0.7$ and 1) compounds and the general description of the magnetic behavior of Mn in RMn_2Ge_2 and RMn_2Si_2* , J. Magn. Magn. Mater. 313, 2007, 342.
- [8] Duraj M., *Własności magnetyczne związków $Sm_{1-x}R_xMn_2Ge_2$ ($R = Y, Nd, Gd$)*, Monografia 213, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 1997.
- [9] Duraj M., Duraj R., Szytuła A., Tomkowicz Z., *Magnetic properties of $SmMn_2Ge_2$ compounds*, J. Magn. Magn. Mater. 73, 1988, 240.
- [10] Duraj M., Duraj R., Szytuła A., *Magnetic phase diagram of the $Sm_{1-x}Gd_xMn_2Ge_2$ compounds*, J. Magn. Magn. Mater. 79, 1989, 61.
- [11] Koyama K., Miura S., Okada H., Shigeoka T., Fujieda S., Fujita A., Fukamichi K., Watanabe K., *Magnetocaloric and structural properties of $SmMn_2Ge_2$* , J. Alloys. Comp. 118, 2006, 408.

- [12] Koyama K., Miura S., Okada H., Shigeoka T., Watanabe K., *Magnetic entropy changes of SmMn_2Ge_2 under high pressure*, Materials Transactions, Vol. 48, No. 3, 2007.
- [13] Kumar P., Singh N., Nigam A., Malik S., *Multiple magnetic transitions and the magnetocaloric effect in $\text{Gd}_{1-x}\text{Sm}_x\text{Mn}_2\text{Ge}_2$ compounds*, J. Phys.: Condens. Matter. 19, 2007, 386210.
- [14] Kaneko T., Kanomata T., Yasui H., Shigeoka T., Iwata M., Nakagawa Y., J. Phys. Soc. Jpn. 61, 1992, 4164.
- [15] Duraj M., Szytuła A., *Magnetic properties and magnetic entropy change in ternary rare earth intermetallics*, The European Conference Physics of Magnetism, 24–27 czerwca 2008, Poznań.